

Rahapelituottojen alenemiseen valmistautuminen, ratkaisuvaihtoehdot

Respondent:

-

Response on:

18.03.2021, 14.29 - 18.03.2021, 14.30

1. Vastaajan tiedot *

Etunimi	Marjo
Sukunimi	Mäenpää
Sähköposti	marjo.maenpaa@cupore.fi
Organisaatio	Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore

2. Mitä seuraavista työryhmän ratkaisuvaihtoehdoista pidätte toimivimpana?(vaihtoehdot esitetty laajemmin liitteenä olevan raportin luvussa 5, s. 90) *

Muu, mikä?

kokonaisvaltainen rahoitusuudistus

3. Perustelut valittuun ratkaisuvaihtoehtoon

Kulttuurin rahoitusmalleja on tarkasteltava kokonaisvaltaisesti niin, että järjestelmä takaa kestäväen rahoituspohjan kulttuurille ja taiteelle. Toimivan rahoitusmallin perusteluksi Cuporen tutkijat haluavat esittää yleisesti seuraavia seikkoja: □

- Koko kulttuurin rahoituksen uudistaminen on toteutettava siten, että kansalaisyhteiskunnan rooli ja itsenäisyys tulee huomioiduksi. Rahoituksen tasa-arvoinen jakautuminen ja kulttuurin tarjonnan yhdenvertainen toteutuminen ja kaikkien kansalaisyhteiskunnan toimijoiden tasa-arvoinen kohtelu on tärkeää. (vrt. Ruuskanen ym. Raportti kansalaisyhteiskunnan tulevaisuus, 2020) □

- Selviyksessä mainitaan, että julkisen talouden hoitaminen ja julkisten menojen kohdentaminen on toteutettavissa mahdollisimman tehokkaasti ja läpinäkyvästi. "Korvamerkinnällä" tässä viitataan ymmärtääksemme jakosuhdelain tasoon, ei edunsaajien rahoituksen tasoon. Vaikka "kilpailu", "tehokkuus" ja "läpinäkyvyys" periaatteessa lisääntyvät, nämä positiivisina esitettävät perustelut voivat myös entisestään sementoida yksittäisten edunsaajien asemaa rahaa jaettaessa (vrt. perustelu 5, s. 10 & viittaus nykyisiin edunsaajiin sivulla 11). □

- Kuinka mahdollistetaan kierto ja uusien edunsaajien nousu tukien piiriin? Myös uusien toimijoiden mahdollisuudet päästä pitkäjänteisen rahoituksen piiriin olisi turvattava. (vrt. Cupore: Taidepolitiikan kepit ja porkkanat (2020) suositus, jonka mukaan tarvitaan paljon nykyistä parempaa vaikuttavuuden seurantaa ja sen linkittämistä suunnitteluun ja valmisteluun <https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/cuporen-julkaisut/taidepolitiikan-kepit-ja-porkkanat>). □

- Selvitettävänä olisi oltava koko kulttuurin rahoitus ja miten kulttuurin budjettirahoitus ja rahapelirahoitus jakautuu kulttuurin eri toimialoille. Valmistelu ei voi rakentua konventioiden varaan – uudet rahoitusinstrumentit ja vaihtoehdot julkiselle rahoitukselle on kartoitettava huolella (esim. verovähennykset ja -tuet, rahankeruuoikeudet, mesenaattitoiminta, kulttuurisetelit, pitkäaikaiset sopimukset ja sitoumukset yksityisen sektorin kuten säätiöiden kanssa). Lisäksi olemassa olevien järjestelmien kehittäminen siten, että esim. valtionosuudet sidottaisiin tilojen tehokkaaseen ja avoimeen käyttöön. □

□

- Ministeriön virkamiesten ote suunnitteluun ollut erittäin vahva rahapelitoiminnan tuottojen kohdentamisessa (talousarviosuunnittelu + ns. vuosittainen käyttösuunnitelma), samoin edunvalvojen painostusvalta eri momenttien

säilymiseen ennallaan. Olisi perusteltua, että myös taiteen ja kulttuurin rahoitus olisi kokonaisuudessaan normaalilla tavalla poliitikkojen/kansanedustuslaitoksen budjettivallan piirissä? ☐

- Vaikuttavuuden arviointi: seuranta ja vaikuttavuuden arviointi tulisi suunnitella huolellisesti, laajempaa kuvaa hahmottaen ja suorassa yhteydessä tavoitteiden asettamiseen ja suunnitteluun. Vaikuttavuuden arvioinnin voisi myös kytkeä rahoituksen kohdentamiseen siten, että edunsaajien vaihtuvuus toteutuisi. ☐

- Kulttuuripolitiikan arvioinneissa tulee tarkastella mitä kaikkea rahapelivaroilla rahoitetaan. Suuri osa rahapelituotoista menee nykyisin pysyvien toimintojen rahoittamiseen, eli teattereiden, orkestereiden ja museoiden valtionosuuksiin sekä kansallisten laitosten avustuksiin (Kansallisgalleria, -teatteri ja -oppera). Kulttuuripolitiikassa ei siis rahoiteta rahapelivaroilla ainoastaan kansalaisyhteiskunnan järjestöjä vaan kulttuurilaitoksia ja -instituutioita ja ylläpidetään sivistysvaltion edellyttämää kulttuuria. ☐

- Keskustelu rahapelituottojen eettisyydestä on otettava vakavasti. Oopperan rahoitus on suurin yksittäinen panostus rahapelivaroista kulttuurin parissa ja tämä on herättänyt keskustelua rahapelitoiminnan tuottojen tasa-arvoisesta ja epätasa-arvoisesta jakautumisesta sekä rahapelituottojen eettisyydestä. Nähdään, että "heikossa asemassa" olevat, mm. peliriippuvaiset rahoittavat harvoille tarkoitettua oopperaharrastusta. ☐

5.1. Jos vaihtoehtona olisi "ei muutoksia nykyiseen järjestelmään" Cupore lausuu seuraavaa: ☐

Tuloutuksen putoaminen (arviolta vuosittain noin 320–360 miljoonaa euroa alle vuoden 2019) vastaa suurin piirtein koko STEA:n vuosittaista pottia järjestöille ja enemmän kuin kaikkea kulttuurin rahapelivarojen kokoa 2000-luvulla eli tämä on merkittävä romahdus. Onko nykyjärjestelmän säilyttämiselle tässä tilanteessa kovin kestäviä perusteluita? Suuri kysymys mistä korvaavat rahat otetaan, vaikka muutoksia tehtäisiin, mikä olisi "takuu" sille, että rahoitusosuuksia ei leikattaisi tuoton laskemisen mukaisesti. Selvityksessä on keskitytty yhden rahoitusvälineen ja rahoittamisen (poliittisen) prosessin tarkasteluun pohtimatta yhtään, mitä muita uusia mahdollisuuksia rahoituksen saamiselle voisi olla. Veikkausvoittovarot tulevat pienenemään huolimatta siitä, mikä vaihtoehto selvityksestä valitaan. Yksi tärkeä tulevaisuuden selvittämisen kohde pitäisi olla uusien rahoitusmahdollisuuksien kartoittaminen taiteen ja kulttuurin (ja liikunnan, nuorison, ym) (julkiselle) rahoitukselle. ☐

5.2. Välitön siirtyminen yleisiin budjettivaroihin -ehdotuksesta Cupore lausuu: ☐

Selvityksessä todetaan, että "Korvamerkinnästä luopuminen lisäisi myös eduskunnan päätösvaltaa budjetin suhteen." Pitäisikö lähteä siitä, että poliitikot päättävät rahoituksesta normaalissa kehysmenettelyssä ja talousarviossa ilman "korvamerkitsevää" suunnittelua. Tämä menettely voisi myös uudistaa kulttuuripolitiikkaa, jos tehdään järkevasti. Toki vaarana sitten ennakoimattoman suuretkin muutokset, joilla voi olla lisäksi kerrannaisvaikutuksia. Toimijoiden näkökulmasta rahoituksen muutoksiin olisi vaikeata varautua, voi näyttäytyä hallitsemattomana. ☐

Cuporen julkaisu "Mahdollisesti kulttuuria" (<https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/tyopaperit/mahdollisesti-kulttuuria-valtion-kulttuurirahoitus-suomessa-vuonna-2019>) tarkastelee kulttuurin rahoitusta ja myös rahapelituottojen jakautumista vuodesta 2015. Rahapelituotot ovat olleet "turvallinen ja kasvava instrumentti aina vuoteen 2019 asti. ☐ "Eryityisesti 1990-luvun laman myötä toteutetusta säästöpolitiikasta alkaen rahapelitoiminnan tuotoista on muodostunut erityisen tärkeä, jopa valtion budjettivaroja korvaava taloudellinen väline hyvinvointipalveluiden rahoittamiseen. Kehitys näkyy kulttuuripolitiikassa. Veikkauksen tuotto kehittyi suotuisasti 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Kangas ja Pirnes totesivat julkaisussa vuonna 2015 Veikkauksen voittotuottojen "ratkaisevan merkityksen" taiteen ja kulttuurin julkisessa rahoituksessa sekä tuottojen kehityksen "voimakkaan vaikutuksen taiteiden ja kulttuurin rahoituksen määrään ja kohdentumiseen". Vuosien 2005–2010 välisenä aikana veikkausvoittovarot kulttuurille kasvoivat viidessä vuodessa 185 miljoonasta 209 miljoonaan (Tilastokeskus: Taide- ja kulttuurimäärärahat valtion talousarviossa 2005–2019). Veikkausvoittovaroja riitti taiteelle ja kulttuurille kasvavalla trendillä aina vuoteen 2014 asti, jolloin taiteelle ja kulttuurille allokoitiin tuottoja yhteensä 237 miljoonaa euroa. Eli absoluuttisena määränä kulttuurin rahapelirahat kasvoivat vajaassa kymmenessä vuodessa 2005–2014 yhteensä yli 50 M€. ☐

Kulttuuripolitiikan rahoitus on monella tasolla lainsäädännön kautta kiinni rahapelitoiminnan tuotoissa. Esimerkiksi Taiteen edistämiskeskus ja taiteen edistäminen, kansalliset laitokset sekä teattereiden, museoiden ja orkestereiden

vos-järjestelmä. □

Suomalaisen kulttuuripolitiikan tyypillinen piirre on, että pysyväisluonteista, kansallisesti merkittäväksi todettua ja lakisääteistä toimintaa rahoitetaan uhkapelivaroin. Kulttuuripolitiikassa on vahva lainsäädännössä luotu kytkös rahapelitoiminnan varoihin. Toisaalta samaan aikaan rahapelitoiminnan voittovarojen merkitys uudelle, "vapaammalle" taiteen ja kulttuurin edistämiselle on suuri. Esimerkiksi Taiteen edistämiskeskuksen taiteen edistämisen varat lukuun ottamatta lakisääteisiä taiteilija- ja kirjastoapurahoja ovat tulleet rahapelivaroista. Samoin kaikki OKM:n kulttuuripolitiikan osaston allokoimat harkinnanvaraiset avustukset (noin 150 miljoonaa euroa v. 2019). Tällöin siirrossa budjettivaroihin nousee kysymys, miten eri kohteiden rahoitusosuudet muotoutuvat niin, että kenellekään muutos ei ole kohtuuton ja äkkinäinen. Samalla tulisi huolehtia miten rahoitusta voisi kohdentua myös pysyvien, lakisääteisten kohteiden ulkopuolelle.